In memoriam Prof. dr. J.A. (Jos) van Kemenade

Voorzitter Raad voor het openbaar bestuur (1 juni 2001-1 juli 2009)

Op 19 februari overleed Jos van Kemenade op 82 jarige leeftijd in zijn woonplaats Heiloo. In verschillende media is op passende wijze aandacht besteed aan zijn overlijden. Daarbij lag de nadruk op zijn jaren als minister van Onderwijs en Wetenschappen in het roemruchte kabinet-Den Uyl (1973-1977). Jos van Kemenade werd toen bekend als bevlogen pleitbezorger van de middenschool. Na het lidmaatschap van de Tweede Kamer (1978-1981), een kortstondig ministerschap in het tweede kabinet-Van Agt (1981-1982) een hernieuwd Kamerlidmaatschap (1982-1984) vervolgde hij vanaf 1984 zijn loopbaan als voorzitter van het College van Bestuur van de Universiteit van Amsterdam. Daarna werd hij burgemeester van Eindhoven (1988-1992) en Commissaris van de Koningin in Noord-Holland (1992-2002). Sinds 2002 was Jos minister van staat, een erefunctie die paste bij zijn bestuurlijke statuur. Erudiet, charmant, bescheiden, gedreven, integer, geestig zijn de eigenschappen die hem daarbij terecht zijn toegeschreven.

Voor ons was hij echter in de eerste plaats de voorzitter van de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB). Zijn kennis en ervaring in het openbaar bestuur, gecombineerd met zijn wetenschappelijke inbreng en zijn gedrevenheid voor de publieke zaak zijn van grote betekenis geweest voor de Raad. Hij was voor zowel mede-Raadsleden als medewerkers een belangrijke bron van kennis en inspiratie en een gezaghebbend boegbeeld van onze Raad.

Als voorzitter leidde hij de Raadsvergaderingen met grote soepelheid en vanzelfsprekendheid. Jos gaf ieder Raadslid volop de ruimte zijn of haar overwegingen in te brengen. Hij wist bruggen te slaan tussen wetenschappers onderling én tussen wetenschappers en bestuurders. ROB-adviezen moesten haalbaar zijn, maar zeker ook goed onderbouwd met empirisch onderzoek. Jos van Kemenade was tenslotte niet alleen bestuurder, maar ook wetenschapper. Hij schuwde de discussie noch het compromis. Hij wist als geen ander impasses te doorbreken, dit door verschillen van inzichten en waardering tot de kern terug te brengen en daar andere gezichtspunten aan toe te voegen. Daarbij was hij altijd oplossingsgericht. Maar hij was ook niet beducht voor: '*speaking truth to power*'. De beraadslagingen werden veelal afgesloten met de zinsnede 'samenvattend concluderend' en dan volgde een kernachtige samenvatting van de discussie waarin recht gedaan werd aan ieders inbreng maar met de onmiskenbare klankkleur van Jos' eigen weloverwogen visie.

Zijn bijna onafscheidelijke pijp versterkte het beeld van de wijze, bedachtzame man. In het gebouw aan de Haagse Fluwelen Burgwal waar de ROB toen gehuisvest was, steeg de geur van zijn aromatische pijptabak door het traphuis omhoog tot op de tweede etage. Daarmee verraadde hij steevast zijn aanwezigheid: *Jos was in the house*. Dat in die tijd het roken binnenskamers niet meer was toegestaan was hem niet ontgaan, maar met een schuchter lachje stelde hij dan dat het hem beter voorkwam daar achteraf vergiffenis om te vragen dan vooraf om toestemming. De medewerkers vonden het prima.

Ook als voorzitter van de Raad verloochende hij zijn liefde voor het onderwijs niet. Het ging in zijn optiek bij een advies niet alleen om de aanbevelingen. Hij hechtte ook grote waarde aan de educatieve functie van het advies. Hij stelde vaak dat de Raad niet te snel

moest concluderen dat iets al als bekend mocht worden verondersteld. Het kon in elk geval geen kwaad het nog eens op te schrijven, zo luidde zijn devies.

Jos was altijd meer bestuurder en wetenschapper dan politicus laat staan partijleider. Hij schreef daarover in zijn bestuurlijke memoires 'Wakken in het kroos' (Elsevier, 2003): "Ik acht mij niet geschikt voor het partijleiderschap, want ik ben te relativerend, te weinig televisiegeniek, en niet in staat en bereid zalen in vervoering te brengen. (…) Ik ben ook veel meer bestuurder of wetenschapper dan parlementariër, laat staan partijleider."

In een mooi bestuurlijk portret uit 2008 schetsen Klaartje Peters en Yvonne Kleistra dat het voorzitterschap van de Raad voor het Openbaar Bestuur gemaakt leek te zijn voor de bestuurder/wetenschapper Jos van Kemenade (Bestuurskunde, 2008, nr. 4): "De idealen die hij had opgedaan in zijn wetenschappelijke carrière konden alleen als bestuurder worden gerealiseerd. Dat niet alle idealen zijn verwezenlijkt, doet daar niets aan af. De ideale combinatie van de twee favoriete rollen (bestuurder en wetenschapper) lijkt hij te hebben gevonden in het voorzitterschap van de Raad voor het Openbaar Bestuur. Van Kemenade mag zich er bezig houden met maatschappelijk relevante kwesties, maar in meer beschouwende zin, met enige afstand tot de dagelijkse politiek-bestuurlijke arena. Het gezag dat hij in de loop van zijn werkende leven heeft opgebouwd, kan hij hier aanwenden ten behoeve van een goed werkend openbaar bestuur."

Jos had een zeer brede en diepe belangstelling voor bijna alle facetten van het openbaar bestuur. In zijn afscheidsrede als voorzitter van de ROB heeft hij deze treffend verwoord. Lees zijn afscheidsrede! En verbaas u met ons over hoe verrassend actueel de thema's en zijn opvattingen nog steeds zijn.

Tekst: Gerber van Nijendaal & Pieter de Jong